

بررسی نقش و تأثیرات استفاده از تلفن همراه بر دختران دانش آموز دبیرستانی

دکتر صدیقه بیران*

مهرنوش سادات اخوان طباطبایی**

چکیده

در سال‌های اخیر تلفن همراه به عنوان یکی از پدیده‌های ارتباطی در دنیای امروز در بین تمام اقشار و گروه‌های مختلف جامعه گسترش پیدا کرده و حتی امروزه شاهد آن هستیم که بسیاری از دانش آموزان در مقاطع پایین تحصیلی نیز به تلفن همراه دسترسی دارند. اگر چه نباید استفاده از تلفن همراه را در بین کودکان و نوجوانان ممنوع کرد ولی می‌بایست راه‌حلی برای استفاده درست از آن ارائه داد. هدف این پژوهش بررسی نقش و تأثیرات تلفن همراه بر دانش آموزان دختر بوده و به دست آوردن اطلاعات و آگاهی پیرامون این مسئله که استفاده از این وسیله ارتباطی چه تأثیری بر رفتار آنان گذاشته است. در این پژوهش، تلفن همراه به عنوان ابزار چالشی جدید عصر ارتباطات و وسیله ارتباطی که به سرعت در حال گسترش است ما را برآن داشت تا تأثیرات آن را

S. babran@yahoo.com

* استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

** دانشجوی کارشناسی ارشد ارتباطات دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

Mehrnoosh_at@yahoo.com

بر دانش آموزان مقطع اول دبیرستان از دیدگاه خود دانش آموزان مورد بررسی و پژوهش قرار دهیم. در این پژوهش فرضیه هایی را مورد بررسی قرار دادیم و در نهایت در جهت ارتقاء استفاده مطلوب از این ابزار ارتباطی پیشنهاداتی ارائه شده است. این پژوهش به روش پیمایشی انجام شده و ابزار جمع آوری اطلاعات نیز پرسشنامه بوده است.

جامعه آماری این پژوهش را دختران دانش آموزان مقطع اول دبیرستان (منطقه یک شهرتهران) تشکیل می دهند.

واژه های کلیدی: تلفن همراه، دانش آموزان، دبیرستان، اعتماد به نفس، افت تحصیلی، فقر فرهنگی

مقدمه

امروزه تلفن همراه به عنوان یکی از مظاهر فناوری ارتباطی نوین در زندگی فردی و اجتماعی بشر جایگاهی قدرتمند دارد و جزو لاینفک مناسبات روزمره محسوب می‌شود. به طوری که می‌توان ادعا کرد برای بسیاری از افراد زندگی بدون آن امکان‌پذیر نیست یا دست‌کم مطلوبیتی ندارد. نفوذ کاربردهای تلفن همراه در شئون زندگی پدیده‌ای جهانی است و در جامعه ما با وجود فروکش کردن تب اولیه استفاده از آن، مقبولیتش به حدی رسیده که مضرات جدی و اساسی این فناوری مدرن را مخفی و نادیده نگه می‌دارد. در حقیقت از دیدگاه آسیب شناسانه می‌توان تلفن همراه را یک منبع برای تولید نارسایی‌ها و معضلاتی دانست که آشکارا یا پنهان در مناسبات زندگی کاربران نفوذ کرده است (رحیمی، ۱۳۸۷)

تحقیقات اخیر که در این حوزه صورت می‌گیرد و اخبار ناخوشایندی که گاه و بیگاه درباره مضرات پزشکی و رفتاری تلفن همراه از گوشه و کنار جهان به گوش می‌رسد، بازبینی و نگرش دوباره برای استفاده از این وسیله پرکاربرد و عادی شده را ضروری می‌سازد. به طوری که مجموعه کاربران، ارائه‌کنندگان خدمات، قانونگذاران و دولت‌ها را در معرض اقدامات پیشگیرانه قرار می‌دهد که پیش از هر چیز به شناخت ماهیت انواع و اقسام آسیب‌ها و دامنه نفوذ آنها نیاز دارد.

فروکش کردن تب تلفن همراه در جامعه ما به معنای کاهش استفاده از آن نیست، بلکه ریشه چنین تصویری را باید در عادت کردن‌ها و عادی شدن‌ها جستجو کرد. اگر چه انتقال اطلاعات امری مطلوب محسوب می‌شود، اما نمی‌توان نقش محدودیت‌های منطقی برای کودکان و نوجوانان را نادیده گرفت؛ در حالی که انتقال اطلاعات از طریق تلفن همراه تقریباً هیچ محدودیتی نمی‌شناسد و قابلیت‌های فنی دیگری نظیر درگاه مادون قرمز، بلوتوث، پیام تصویری و . . . که در گوشی‌ها تعبیه شده‌اند، اندیشه ایجاد یا اعمال هر محدودیتی را عقیم می‌سازد. در چنین شرایطی افراد در معرض اطلاعاتی قرار

می‌گیرند که قدرت تشخیص خوب و بد آن را ندارند یا در حالتی عمومی‌تر حداقل با اخلاق فردی و اجتماعی ناسازگار است. در جریان این تبادل اطلاعات فراگیر که مانند موجی جامعه را درگیر می‌کند، کودکان و نوجوانان بیش از دیگران در معرض آسیب قرار دارند و بالطبع اطلاعات نامناسبی دریافت می‌کنند که نظام ارزشی رو به شکل‌گیری آنان را، مخدوش می‌کند. به همین دلیل است که بزرگسالان و سالمندان تنها به جنبه ارتباطی گوشی‌های تلفن همراه توجه دارند و انواع ساده و قدیمی آن را تهیه می‌کنند و در مقابل، جوان‌ترها و نوجوانان به انواع جدیدی توجه دارند که قابلیت‌های ارتباطی و اطلاعاتی ویژه‌ای در اختیارشان می‌گذارند و البته گذاشتن قفل و رمز ورود هر گوشی تلفن همراه در میان کاربران کم‌سن و سال رایج‌تر است.

اگر چه استفاده از امکانات رفاهی و تکنولوژی در هر جامعه حق همه افراد آن جامعه بوده، باید قبل از اینکه تکنولوژی در دسترس عموم قرار گیرد ضوابط، شرایط و دستورالعمل خاص آن تدوین شود. بدیهی است که این امر در کشور ما معکوس شده و اول حق ایجاد شده، سپس به دنبال سلب آن هستیم که امری محال و ناممکن است. مطمئناً شیوه‌های منعی هرگز نتیجه مناسبی برای سیستم آموزشی و تربیتی به همراه نخواهد داشت. بلکه دور شدن از نگاه سلبی و توجه به جنبه‌های موثر اجتماعی تلفن همراه از طریق آموزش و آگاهی، تنها روشی است که با آن می‌توان علاوه بر احترام به حرمت نفس فرزندان، نسبت به مسایل مربوط به ارتباطات آنها کنترل و نظارت کافی داشته باشیم.

بیان مسئله

در دهه‌های اخیر فناوری‌ها به شدت در حال ارتقا و توسعه هستند و این امر ضمن سرعت بخشیدن به موتور صنایع و بخش‌های مختلف اقتصادی، جهان پیرامونی خود را نیز متحول و دگرگون می‌کنند. جهانی شدن و تسهیل ارتباطات جهانی بخشی از آثار فناوری‌های نوین به خصوص در زمینه‌های ارتباطاتی شمرده می‌شود. در همین حال و با توجه به بحث جهانی شدن، دیگر گریزی از فناوری‌های نوین نیست و یا به عبارتی

دیگر، این دو هم اکنون لازم و ملزوم یکدیگر شده‌اند. اما در کنار فوایدی که فناوری‌های جدید به ویژه فناوری‌های ارتباطی دارند، شامل آسیب‌هایی نیز می‌شوند. تلفن همراه مانند دیگر فناوری‌های نوین چون تلویزیون، ویدیو و ماهواره علاوه بر داشتن جنبه‌های بسیار مثبت می‌تواند آثار منفی اجتماعی و یا اخلاقی به دنبال داشته باشد. موبایل یا همان تلفن همراه نیز از پدیده‌های نوظهور عصر الکترونیک و دنیای دیجیتال است و خصوصاً در دهه اخیر به شدت جای خود را در بین افراد خانواده‌ها و به ویژه جوانان در سطح جهان و نیز ایران باز کرده است. (http://hamshahri_research.ir) امروزه رشد روزافزون تلفن همراه در میان کاربران ایرانی بیان گر این امر است که نفوذ تلفن همراه منحصر به قشر و طبقه خاصی نیست و تمامی افراد استفاده از آن را در زندگی روزمره خود واجب می‌دانند. مردم در هر جامعه باید فرهنگ استفاده صحیح از وسایل را آموزش ببینند، اما متأسفانه فرهنگ استفاده از وسایل مدرن همزمان با رشد تکنولوژی و فرآیند تولید افزایش پیدا نمی‌کند و در نتیجه باعث عقب ماندن افراد در استفاده درست از آنها می‌شود.

به گفته بسیاری از محققان، آگاه سازی و ارتقای سطح فرهنگ جامعه و فرهنگ‌سازی خصوصاً در زمینه استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطاتی و برخوردهای قانونی با متخلفین مجازی، از جمله راهکارهای مهم برای مقابله با تبعات منفی تلفن همراه شمرده می‌شود. بنابراین لازم است در این خصوص سرمایه گذاری و توجه بیش از پیش صورت پذیرد. در پایان باید اشاره کرد که بهره گیری از فناوری و همپای توسعه ارتباطات حرکت کردن پدیده‌ای پسندیده و شایسته است، اما در پذیرش هر ابزار فناوری آنچه اهمیت دارد این است که اولاً جایگاه ارزش‌ها و اصول اخلاقی و فرهنگی تا چه اندازه رعایت می‌شود؟ ثانیاً پذیرش این فناوری چه باید‌ها و نبایدهایی را ایجاد خواهد کرد؟

نگاهی تاریخی به تلفن همراه

در سال ۱۸۷۶ مخترع آمریکایی، الکساندر گراهام بل، تلفن را اختراع کرد. بل با استفاده از اولین نمونه تلفن، کلماتی را خطاب به همکارش به زبان آورد که در متون

مختلف، آغاز دوره جدیدی از ارتباطات دور معرفی شده است. در سال ۱۸۷۷ نخستین خط تجاری تلفن میان بوستون و ماساچوست راه اندازی شد. تلفن و تلگراف ظهور ابتدایی ارتباطات که علامت‌ها را از یک نقطه به نقطه دیگر ارسال می‌کنند. اما با ابداع رادیو، ارتباطات جمعی به وجود آمد. تا آن زمان ارتباطات به صورت نقطه-به-نقطه صورت می‌گرفت، اما از آن پس، علامت‌ها به صورت نقطه - به- نقاط نیز ارسال شد (عاملی و همکاران ۱۳۸۷).

"گوگلیلمو مارکونی"^۱، مخترع و مهندس الکترونیک ایتالیایی، در سال ۱۸۹۵ به وسیله امواج رادیویی، یک علامت تلگرافی را با کد موری ارسال کرد. در سال ۱۹۰۱ نخستین پیام با تلگراف بی سیم از انگلیس به کانادا و از فراز اقیانوس اطلس مخابره شد (معمدی، ۱۳۷۶: ۶۹).

دهه آغازین قرن حاضر (۱۳۰۰ه. ش به بعد) را می‌توان شروع خدمات تلفن رادیویی دانست. این سامانه‌ها پدر تلفن‌های همراه امروزی بودند. یکی از ویژگی‌های آنها، پرحجم بودنشان بود. به صورتی که اولین تلفن‌ها فقط در خودرو قابل استفاده بوده و در خودروهای پلیس آمریکا به کار گرفته شدند. نام گذاری این تلفن‌ها به تلفن همراه خودکار^۲ نیز از همین نقطه آغاز شد. در تحولات بعدی، تلفن همراه قابل حمل در کوله پشتی و کیف به بازار آمد. پیشرفت فناوری و تسهیل استفاده از این گونه تلفن‌ها موجب افزایش تقاضا برای استفاده از سامانه‌های سیار بوده، "به طوری که اولین شبکه سیار عمومی در آلمان در سال ۱۹۵۸ با عنوان (ای نت زد^۳) نصب و راه اندازی شد" (قاضی زاده، ۱۳۸۴).

ولی ظهور تلفن همراه به منزله یک صنعت ارتباطی عمومی در دهه ۱۹۸۰ اتفاق افتاد. "دکترمارتین کوپر" مدیر پیشین بخش سامانه‌های موتورولا به عنوان مخترع

-
1. Guglielmo Marconi
 2. automobil
 3. A-NetZ

نخستین دستگاه فرستنده-گیرنده^۱ قابل حمل مدرن شناخته می‌شود. تلفن همراه در سال ۱۳۷۳ وارد ایران شد و جایگاه آن در بدو ورود در میان سیاسیون و دولتی‌ها نماد "مهم بودن" و در میان ثروتمندان نشان ثروت و قدرت بود. مجلس شورای اسلامی دوره پنجم در تذکرات خود به مدیران، آن را کالایی تشریفاتی دانست و مسئولان را از آن پرهیز داد. شکل زمخت و بزرگ اولیه تلفن همراه، چهره کاملاً برجسته و ناهمگونی را برای افراد فراهم می‌آورد، ولی "حس ارتباط" در هر مکان و زمانی، خود عنصر قدرتی بود که فرد را نسبت به آن تشویق می‌کرد.

کارکردهای تلفن های همراه

- ۱- ارتباطات بدون نیاز به حضور فیزیکی (بدون مکان و زمان). شکسته شدن استبداد مکان و زمان، امکان "پرواز ارتباطی" و مرتبط شدن "حاضر با غایب" را فراهم آورده است. این بخش، طیف وسیعی از ارتباطات اجتماعی فرد را در بر می‌گیرد. با استفاده از تلفن همراه، بسیاری از گفت و گوها، مذاکرات، نقل و انتقالات و موارد دیگری که پیش از این مجاورت و حضور فیزیکی افراد را در کنار یکدیگر می‌طلبید، تسهیل شده و بدون نیاز به جابه جایی آنان انجام شدنی است (بیات، ۱۳۸۱).
- ۲- تسهیل امور در حال حرکت با توجه به امکان ارسال پیام بدون تماس صوتی از طریق پیامک و ایمیل، و فراگرد بیست و چهار ساعته ارتباطی، در واقع ما وارد دوره "تقویت زمان کار و ارتباط" شده ایم. کاربران تلفن های همراه موارد متعددی را می‌توانند برشمارند که به علت داشتن تلفن همراه از برخی مشکلات که به "در حرکت بودن" یا "جای مشخص نداشتن" مربوط می‌شود، پیشگیری کرده و کارها را تسهیل کرده اند و از محدودیت‌های ارتباطی و کاری بسیاری رها شده اند.

۳- سرگرمی

تلفن همراه به منزله وسیله ای چند رسانه ای به مهم ترین وسیله گذران اوقات فراغت و وسیله سرگرمی تبدیل شده است.

۴- خدمات شهری

ارائه خدمات مبتنی بر موقعیت، شامل نقشه هوشمند شهرها و مراکز خدمات شهری و راهنمایی دارندگان تلفن های همراه رایانه ای به یافتن نزدیک ترین پمپ بنزین، داروخانه، اداره پلیس و موارد دیگر، نمونه های از این قبیل خدمات شهری است.

۵- دسترسی دائمی به اطلاعات و تبادل آن

ظهور اینترنت برای افراد این امکان را ایجاد کرد که با جستجو در شبکه جهانی، تقریباً هر نوع اطلاعاتی را در زمان کوتاهی به دست بیاورند و اکنون این امکان با قرار گرفتن بر روی دستگاههای همراه افراد به نوعی "دسترسی دائمی" تبدیل می شود: "یک توسعه طبیعی در عصر اطلاعات این است که انتظار داریم، هر جا که می رویم، دسترسی سریع و آسان به اطلاعات داشته باشیم و اینجاست که دستگاههای رایانه ای بدون سیم به کار می آیند" (محمود و ویو، ۲۰۰۵: ۲).

۶- ذخیره اطلاعات فردی

تلفن های همراه رایانه ای جدید، امکانات متعددی برای ذخیره اطلاعات به انواع فرمت ها دارند و حجم حافظه آنها نیز هر روز رو به افزایش است (عاملی و همکاران، ۱۳۸۷).

۷- کارکرد انسجام نقشی

تلفن همراه به دو شیوه کاملاً متفاوت به افراد کمک می کند تا فشار نقشی و پراکندگی نقشی را که نوعاً به واسطه محیط های اجتماعی بسیار پیچیده و شرایط جامعه ایجاد می شود، کاهش دهد:

الف) تلفن همراه این امکان را فراهم می کند که افراد بدون نیاز به جا به جایی و تغییر مکان وظایف نقشی متفاوت را انجام دهند. مثلاً زنان می توانند در محل کار و از راه دور مادری کنند و هنگامی که در منزل هستند از راه دور کار کنند.

ب) افزایش ظرفیت نقش هایی که مستلزم توجه و درگیری نامحدود است.

تلفن همراه می تواند به حفظ نقش هایی که نیازمند حضور و در دسترس بودن تمام وقت است، کمک کند. زیرا این امکان را فراهم می کند حتی هنگامی که افراد در حال حرکت و درگیر سایر فعالیت های اجتماعی و شخصی هستند، در دسترس باشند. مثلاً یک پزشک خانوادگی در هر جایی در دسترس خانواده ها است.

۸- نیاز به کنترل و محدود ساختن دسترسی یا قابلیت دسترسی

تلفن همراه بیشتر از تلفن های خانگی این امکان را فراهم می سازد که افراد دسترسی پذیری خود را کنترل نمایند. این امر از طریق خاموش کردن تلفن همراه، دستکاری شدت صدا، محدود ساختن تعداد افرادی که شماره تلفن وی را دارند و نهایتاً انتخاب تماس های دلخواه (در این حالت حتی وقتی تلفن روشن است؛ بوق اشغال می شنوند) انجام می شود.

۹- افزایش قدرت فردی، مسئولیت شخصی و کنترل اجتماعی

افزایش قدرت فردی بدین معناست که گستره کنش های انتخابی افراد یا گروه های اجتماعی افزایش می یابد. البته چنین آزادی و استقلال با خود، افزایش مسئولیت و کنترل اجتماعی را به همراه دارد. زیرا انتظار می رود افراد از این فرصت انتخاب استفاده فعال کرده و همچنین انتظار دارد آنچه را که انجام می دهند توجیه نمایند. به این ترتیب داشتن تلفن همراه انتظار از فرد برای تماس گرفتن را بالا می برد زیرا در غیراینصورت می تواند بهانه بیاورد که تلفن عمومی در دسترس من نبود. در این عصر دیگر نمی توان چنین بهانه هایی را تکرار کرد زیرا تماس گرفتن به سهولت امکان پذیر است مگر در جلسات، در طول پرواز و یا در شرایطی که محدودیت های محیطی یا اجتماعی برای تماس وجود دارد (<http://www.resarch.Com>).

اثرات تلفن همراه بر نوجوانان و جوانان

فناوری های اطلاعات و ارتباطی به طور کلی و تلفن همراه به طور خاص، به فناوری جوانان تبدیل شده است. جوانان مصرف کنندگان عمده فناوری تلفن همراه هستند و اغلب به عنوان پیشگامان اقتباس و تکامل آن محسوب شده اند. طی تحقیقات

انجام شده از نظر جوانان تلفن همراه مهم ترین وسیله ارتباطی در زندگی روزمره آنان محسوب می شود. تلفن همراه امروزه به عنوان وسیله ارتباطی خصوصی که خارج از نظارت والدین می توانند با دوستان خود در تعامل باشند تبدیل شده است. آنان از طریق این می توانند امور خود را مدیریت کنند و به حلقه بلافصل خانواده و دوستان متصل شوند. تلفن همراه بخش عظیمی از عناصر هویتی جوانان را تشکیل می دهد. به طوری که می توان از طریق بررسی رنگ گوشی، تصاویر، موسیقی ویا فایل های که در گوشی تلفن همراه خود دارند به شخصیت و هویت آنان پی برد. (کلانتری، حسنی، رسانه شماره ۴). طبق تحقیقات انجام شده لذت گرایی خصیصه اصلی نسل جوان در تعامل با تلفن همراه است. از دیگر مواردی که در این خصوص باید به آن پرداخت بحث حریم خصوصی و از جمله حقوقی است که انسان ها به دلیل نیازهای شخصی به آن وابسته اند (حقیقت، ۱۳۸۷). در واقع در عصر حاضر بلوتوث شما یک جاسوسک جیبی است که حرکت شما را از یک محل به محل دیگر پیوسته به اطراف گزارش می دهد. یک کارشناس خبره بلوتوث می تواند بدون اینکه شما خبر داشته باشید از راه دور وارد دستگاه شما شود، تصاویر محفوظ در آن را ببیند، دفتر تلفن تان را ورق بزند و مشخصات موجود در تلفن شما را برای خودش بررسی کند. بلوتوث برای اولین بار در سال ۱۹۹۴ توسط شرکت اریکسون ایجاد شد و هدف آن ایجاد ارتباط رادیویی کم مصرف و کم هزینه بین تلفن های همراه بود. بلوتوث به خودی خود یک نوع روش بی سیم برای انتقال اطلاعات^۱ در فاصله ای مشخص است. ولی چیزی که این سیستم و ابزار را در ایران معروف کرده محتوایی است که به وسیله این سیستم جابه جا می شود و بیشتر به دلیل مسایل اخلاقی و فرهنگی در جامعه ما نگرانی هایی را ایجاد کرده است. بر اساس آمارها اکثریت صاحبان گوشی های تلفن همراه مجهز به این فناوری، جوانان و نوجوانان جامعه هستند.

ضریب آسیب پذیری روحی و روانی کاربرانی که مخاطب بلوتوث غیراخلاقی

ناشناس هستند بسیار بالاتر از مخاطبانی است که در بالای دهه سوم عمر خود به سر می برند (رضایی، بوجارزاده، ۱۳۸۶).

امروزه جوانان از پیام کوتاه به عنوان وسیله ای برای ارتباط اجتماعی با دیگران و مدیریت ملاقات ها و فعالیت های روزمره شان استفاده می کنند. در حوزه سخن پراکنی دسترسی سریع و دائمی، فراگیری مخاطبان، خصوصی بودن و امنیت نسبی شبکه و فیلتر نشدن، پیامک را به رسانه ای دلخواه تبدیل کرده است. از سوی دیگر دستیابی به این اطلاعات پوچ و بی هدف که بی وقته ارسال و دریافت می شود دنیای صادقانه کودکان را مخدوش می کند و بر پیچیدگی های ذهنی آنان در مواجهه با دنیای اطراف می افزاید. دریافت پیامک های غیراخلاقی که حوزه های زندگی فردی و اجتماعی و حتی مسائل حاشیه ای را به مسخره می گیرد و در کنار برخورداری از ارتباطاتی نظیر پیام تصویری، بلوتوث و اطلاعات گرافیکی، شرایطی را رقم زده که کمتر نوجوانی حاضر می شود گوشی تلفن همراه خود را در اختیار دیگران به ویژه والدین و آشنایان قرار دهد (رحیمی، ۱۳۸۷). پیامک امروزه ایده آل ترین مسیر ارتباطی با جنس مخالف محسوب می شود. علاقه به پیامک بازی در جامعه ما تا حدی پیش رفته است که برخی افراد به ویژه قشر جوان و نوجوان به داشتن جنون پیامک بازی معروف شده اند و گذشت زمان و فروکش کردن تب ارتباط پیامکی نیز از این علاقه نکاسته است. عده ای دیگر به ارسال پیامک در ساعات بیکاری شبانه و پیش از خواب معتادند، به طوری که گوشی تلفن همراه را با خود به رختخواب می برند. اعلام ساعت ۲۲ شب تا یک بامداد به عنوان پیک انتقال پیامکی اشاره ای به این موضوع است. گذشته از آن ارتباط پیامکی و ارسال جوک و متون طنز در جامعه ما به عنوان یک سرگرمی شناخته شده و بسیاری افراد در سنین مختلف ساعت های فراغت و بیکاری خود را به این کار اختصاص می دهند. این مسئله به تنهایی یک آسیب جدی و فرهنگی را گوشزد می کند؛ فرصتی که می توان با مطالعه، تفریح و ورزش سپری شود در ثانیه ها و دقیقه ها و یا حتی شاید ساعت ها پیامک بازی تلف می شود و جز خستگی و خمودگی سودی

ندارد؛ به امید اینکه با کمک دو نهاد اصلی یعنی خانواده پدر، مادر و بستگان و جامعه (مدرسه و محیط های آموزشی) که از مهم ترین عوامل تاثیرگذار در امور فرهنگی جامعه هستند، روز به روز اثرات مخرب این فناوری کمتر و استفاده مفید و موثر آن در جامعه رواج یابد.

جامعه آماری

منظور از جامعه آماری همان جامعه اصلی است که از آن نمونه ای نمایا یا معرف به دست آمده است. جامعه آماری در این طرح از میان دانش آموزان دختر اول دبیرستان منطقه یک شهر تهران انتخاب شده است.

روش اندازه گیری

در این پژوهش با استفاده از جدول "مورگان" و "فرمول کوکران" از بین ۱۱۴۰ نفر جامعه آماری حجم نمونه در حدود ۲۸۵ نفر محاسبه و برای پوشش دادن اشکالات احتمالی در جمع آوری اطلاعات، حجم نمونه ۳۰۰ نفری انتخاب شد و روش نمونه گیری به صورت تصادفی بوده است.

ابزار جمع آوری اطلاعات

ابزار اندازه گیری در این طرح پژوهشی پرسشنامه بوده است. سعی شده در طراحی سوالات، سادگی و واضح بودن آن رعایت شود و سوالات مندرج، فرضیه های طرح شده را بسنجد. این پرسشنامه با استفاده از طیف لیکرت سنجیده شده: گزینه "تا حدودی" را حذف کردیم تا پاسخ های واضح تری داشته باشیم. پرسشنامه مذکور شامل ۲۱ سوال بوده است. این پرسشنامه با هماهنگی های انجام شده به پاسخگویان ارائه شده است.

پایایی و روایی پرسشنامه

پرسشنامه پیش از انجام عملیات، به منظور تعیین روایی علاوه بر دقت در طراحی سوالات، مورد بررسی متخصصان و اساتید دانشگاهی قرار گرفته و اصلاحات لازم انجام شد و پس از تایید، به منظور اطمینان برای نهایی شدن آن از طریق نرم افزار spss مورد سنجش پایایی نیز قرار گرفته است. ۱۰ درصد کل پاسخگویان، یعنی حدود ۳۰ نفر، بیش از انجام عملیات به پرسشنامه پاسخ گفته اند و با استفاده از آماره آلفای کرونباخ و اعتباریابی پرسشنامه پژوهش حاضر معادل ۸۶/۴۹٪ محاسبه شده که رقمی بالا و نشانگر اعتبار بالای پرسشنامه است.

تجزیه و تحلیل جداول دوبعدی و یافته های استنباطی

در این پژوهش فرضیه های متعددی مورد بررسی قرار گرفت که حاصل این تجزیه و تحلیل به قرار زیر است.

فرضیه اول:

به نظر می رسد بین استفاده از تلفن همراه و افت تحصیلی دانش آموزان دختر رابطه معناداری وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه ضمن رسم جدول دو بعدی جهت بررسی رابطه بین متغیرها از آزمون غیر پارامتریک خی دو استفاده شده است. توزیع فراوانی دوبعدی متغیرهای فرضیه فوق و نتایج آزمون خی دو در جداول زیر آمده است.

توزیع فراوانی دو بعدی رابطه بین استفاده از تلفن همراه و افت تحصیلی دانش آموزان دختر

جمع	میزان استفاده از تلفن همراه				تعداد	خیلی زیاد	
	بیش از دو ساعت	یک تا دو ساعت	یک ساعت	کمتر از یک ساعت			
۱۱۰	۴۷	۲۲	۲۰	۲۱	تعداد	خیلی زیاد	افت تحصیلی
%۱۰۰.۰	%۴۲.۷	%۲۰.۰	%۱۸.۲	%۱۹.۱	درصد	زیاد	
۶۲	۱۱	۱۶	۱۱	۲۴	تعداد	زیاد	
%۱۰۰.۰	%۱۷.۷	%۲۵.۸	%۱۷.۷	%۳۸.۷	درصد	زیاد	
۶۲	۱۵	۱۲	۷	۲۸	تعداد	کم	
%۱۰۰.۰	%۲۴.۲	%۱۹.۴	%۱۱.۳	%۴۵.۲	درصد	کم	
۶۶	۱۳	۱۱	۱۰	۳۲	تعداد	خیلی کم	
%۱۰۰.۰	%۱۹.۷	%۱۶.۷	%۱۵.۲	%۴۸.۵	درصد	خیلی کم	
۳۰۰	۸۶	۶۱	۴۸	۱۰۵	تعداد	جمع	
%۱۰۰.۰	%۲۸.۷	%۲۰.۳	%۱۶.۰	%۳۵.۰	درصد		

نتایج آزمون خی دو جهت بررسی رابطه بین استفاده از تلفن همراه و افت تحصیلی دانش آموزان دختر

مقدار	درجه آزادی	سطح معناداری	ضریب همبستگی کرامر
۲۸/۶۲۸	۹	۰/۰۰۱	۰/۱۷۸

میزان آماره خی دو برابر ۲۸/۶۲۸ و درجه آزادی آن برابر ۹ با سطح معناداری ۰/۰۰۱ است. چون میزان سطح معناداری از ۰/۰۰۱ کمتر است لذا فرضیه اول با ۹۹٪ اطمینان و ۱٪ خطا تأیید می شود. بنابراین بین استفاده از تلفن همراه و افت تحصیلی دانش آموزان دختر رابطه معناداری وجود دارد. همچنین میزان ضریب همبستگی کرامر این دو متغیر برابر ۰/۱۷۸ است. این میزان ضریب همبستگی بیان کننده ارتباط ضعیف بین دو متغیر استفاده از

تلفن همراه و افت تحصیلی دانش آموزان دختر است. همچنین ضریب همبستگی دارای علامت مثبت بوده و بیان کننده این نکته است که با افزایش استفاده از تلفن همراه، افت تحصیلی دانش آموزان دختر نیز افزایش می یابد. لذا فرضیه شماره یک تایید می شود.

فرضیه دوم:

به نظر می رسد بین استفاده از تلفن همراه و احساس اعتماد به نفس در بین دانش آموز دختر رابطه معناداری وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه ضمن رسم جدول دو بعدی جهت بررسی رابطه بین متغیرها از آزمون غیرپارامتریک خی دو استفاده شده است.

توزیع فراوانی دو بعدی متغیرهای فرضیه فوق و نتایج آزمون خی دو در جداول زیر آمده است.

توزیع فراوانی دو بعدی رابطه بین استفاده از تلفن همراه و احساس اعتماد به نفس در بین

دانش آموز دختر

جمع	میزان استفاده از تلفن همراه						
	بیش از دو ساعت	یک تا دو ساعت	یک ساعت	کمتر از یک ساعت			
۵۷	۱۹	۱۳	۱۴	۱۱	تعداد	کاملا موافقم	احساس اعتماد به نفس
٪۱۰۰.۰	٪۳۳.۳	٪۲۲.۸	٪۲۴.۶	٪۱۹.۳	درصد		
۸۷	۳۴	۱۶	۱۲	۲۵	تعداد	موافقم	
٪۱۰۰.۰	٪۳۹.۱	٪۱۸.۴	٪۱۳.۸	٪۲۸.۷	درصد		
۹۹	۱۸	۲۳	۱۴	۴۴	تعداد	مخالقم	
٪۱۰۰.۰	٪۱۸.۲	٪۲۳.۲	٪۱۴.۱	٪۴۴.۴	درصد		
۵۷	۱۵	۹	۸	۲۵	تعداد	کاملا مخالفم	
٪۱۰۰.۰	٪۲۶.۳	٪۱۵.۸	٪۱۴.۰	٪۴۳.۹	درصد		
۳۰۰	۸۶	۶۱	۴۸	۱۰۵	تعداد	جمع	
٪۱۰۰.۰	٪۲۸.۷	٪۲۰.۳	٪۱۶.۰	٪۳۵.۰	درصد		

نتایج آزمون خی دو جهت بررسی رابطه بین استفاده از تلفن همراه و احساس اعتماد به نفس در بین دانش آموز دختر

مقدار	درجه آزادی	سطح معناداری	ضریب همبستگی کرامر
خی دو	۹	۰/۰۱۳	۰/۱۵۳

میزان آماره خی دو برابر ۲۰/۹۷۱ و درجه آزادی آن برابر ۹ با سطح معناداری ۰/۰۱۳ است. چون میزان سطح معناداری از ۰/۰۱ کمتر است لذا فرضیه دوم با ۹۹٪ اطمینان و ۱٪ خطا تأیید می شود. بنابراین بین استفاده از تلفن همراه و احساس اعتماد به نفس در بین دانش آموز دختر رابطه معناداری وجود دارد. همچنین میزان ضریب همبستگی کرامر این دو متغیر برابر ۰/۱۵۳ است. این میزان ضریب همبستگی بیان کننده ارتباط ضعیف بین دو متغیر استفاده از تلفن همراه و احساس اعتماد به نفس در بین دانش آموز دختر است. همچنین ضریب همبستگی دارای علامت مثبت بوده و بیان کننده این نکته است که با افزایش استفاده از تلفن همراه، احساس اعتماد به نفس در بین دانش آموز دختر نیز افزایش می یابد. لذا فرضیه شماره ۲ تأیید می شود.

فرضیه سوم:

به نظر می رسد بین استفاده از تلفن همراه توسط دانش آموزان دختر و کاهش برقراری ارتباط عاطفی با خانواده رابطه معناداری وجود دارد. برای بررسی این فرضیه ضمن رسم جدول دو بعدی جهت بررسی رابطه بین متغیرها از آزمون غیرپارامتریک خی دو استفاده شده است. توزیع فراوانی دو بعدی متغیرهای فرضیه فوق و نتایج آزمون خی دو در جداول زیر آمده است.

توزیع فراوانی دو بعدی رابطه بین استفاده از تلفن همراه توسط دانش آموزان دختر و کاهش برقراری ارتباط عاطفی با خانواده

جمع	میزان استفاده از تلفن همراه				تعداد	بله	کاهش برقراری ارتباط عاطفی با خانواده
	بیش از دو ساعت	یک تا دو ساعت	یک ساعت	کمتر از یک ساعت			
۲۰۶	۶۵	۴۹	۳۴	۵۸	تعداد	کاهش برقراری ارتباط عاطفی با خانواده	
%۱۰۰.۰	%۳۱.۶	%۲۳.۸	%۱۶.۵	%۲۸.۲	درصد		
۹۳	۲۰	۱۲	۱۴	۴۷	تعداد	خیر	
%۱۰۰.۰	%۲۱.۵	%۱۲.۹	%۱۵.۱	%۵۰.۵	درصد		
۲۹۹	۸۵	۶۱	۴۸	۱۰۵	تعداد	جمع	
%۱۰۰.۰	%۲۸.۴	%۲۰.۴	%۱۶.۱	%۳۵.۱	درصد		

نتایج آزمون خی دو جهت بررسی رابطه بین استفاده از تلفن همراه توسط دانش آموزان دختر و کاهش برقراری ارتباط عاطفی با خانواده

مقدار	درجه آزادی	سطح معناداری	ضریب همبستگی کرامر
۱۵/۲۲۰	۳	۰/۰۰۲	۰/۲۲۶

میزان آماره خی دو برابر ۱۵/۲۲۰ و درجه آزادی آن برابر ۳ با سطح معناداری ۰/۰۰۲ است. چون میزان سطح معناداری از ۰.۰۱ کمتر است لذا فرضیه سوم با ۹۹٪ اطمینان و ۱٪ خطا تأیید می‌شود؛ بنابراین بین استفاده از تلفن همراه توسط دانش آموزان دختر و کاهش برقراری ارتباط عاطفی با خانواده رابطه معناداری وجود دارد. همچنین میزان ضریب همبستگی کرامر این دو متغیر برابر ۰/۲۲۶ است. این میزان ضریب همبستگی بیان کننده ارتباط ضعیف بین دو متغیر استفاده از تلفن همراه توسط دانش آموزان دختر و کاهش برقراری ارتباط عاطفی با خانواده است. همچنین ضریب

همبستگی دارای علامت مثبت بوده و بیان کننده این نکته است که با افزایش استفاده از تلفن همراه توسط دانش آموزان دختر، کاهش برقراری ارتباط عاطفی با خانواده نیز افزایش می‌یابد. لذا فرضیه شماره ۳ تایید می‌شود.

فرضیه چهارم: به نظر می‌رسد بین دریافت اطلاعات غیرمفید و غیراخلاقی و گرایش به استفاده از تلفن همراه در بین دانش آموزان دختر رابطه معناداری وجود دارد. برای بررسی این فرضیه ضمن رسم جدول دو بعدی جهت بررسی رابطه بین متغیرها از آزمون غیرپارامتریک خی دو استفاده شده است. توزیع فراوانی دوبعدی متغیرهای فرضیه فوق و نتایج آزمون خی دو در جداول زیر آمده است.

توزیع فراوانی دو بعدی رابطه بین دریافت اطلاعات غیرمفید و غیراخلاقی و گرایش به استفاده از تلفن همراه در بین دانش آموزان دختر

جمع	میزان استفاده از تلفن همراه							
	بیش از دو ساعت	یک تا دو ساعت	یک ساعت	کمتر از یک ساعت	تعداد	خیلی زیاد	دریافت اطلاعات غیر مفید و غیر اخلاقی	
۲۲۶	۷۵	۵۶	۳۱	۶۴	درصد	زیاد		
%۱۰۰.۰	%۳۳.۲	%۲۴.۸	%۱۳.۷	%۲۸.۳				
۴۴	۸	۵	۱۱	۲۰	تعداد	زیاد		
%۱۰۰.۰	%۱۸.۲	%۱۱.۴	%۲۵.۰	%۴۵.۵	درصد			
۲۱	۲	۰	۴	۱۵	تعداد	کم		
%۱۰۰.۰	%۹.۵	%۰	%۱۹.۰	%۷۱.۴	درصد			
۸	۱	۰	۲	۵	تعداد	خیلی کم		
%۱۰۰.۰	%۱۲.۵	%۰	%۲۵.۰	%۶۲.۵	درصد			
۲۹۹	۸۶	۶۱	۴۸	۱۰۴	تعداد	جمع		
%۱۰۰.۰	%۲۸.۸	%۲۰.۴	%۱۶.۱	%۳۴.۸	درصد			

نتایج آزمون خی دو جهت بررسی رابطه بین دریافت اطلاعات غیرمفید و غیراخلاقی و گرایش به استفاده از تلفن همراه در بین دانش آموزان دختر

مقدار	درجه آزادی	سطح معناداری	ضریب همبستگی کرامر
۳۳/۹۹۸	۹	۰/۰۰۰	۰/۱۹۵

میزان آماره خی دو برابر ۳۳/۹۹۸ و درجه آزادی آن برابر ۹ با سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. چون میزان سطح معناداری از ۰/۰۱ کمتر است لذا فرضیه چهارم با ۹۹٪ اطمینان و ۱٪ خطا تأیید می شود. بنابراین بین دریافت اطلاعات غیرمفید و غیراخلاقی و گرایش به استفاده از تلفن همراه در بین دانش آموزان دختر رابطه معناداری وجود دارد. همچنین میزان ضریب همبستگی کرامر این دو متغیر برابر ۰/۱۹۵ است. این میزان ضریب همبستگی بیان کننده ارتباط ضعیف بین دو متغیر دریافت اطلاعات غیرمفید و غیراخلاقی و گرایش به استفاده از تلفن همراه در بین دانش آموزان دختر است. همچنین ضریب همبستگی دارای علامت مثبت بوده که بیان کننده این نکته است که با افزایش دریافت اطلاعات غیرمفید و غیراخلاقی، گرایش به استفاده از تلفن همراه در بین دانش آموزان دختر نیز افزایش می یابد. لذا فرضیه شماره ۴ تأیید می شود.

فرضیه پنجم: به نظر می رسد بین مدگرایی و گرایش دانش آموزان دختر به استفاده از تلفن همراه رابطه معناداری وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه ضمن رسم جدول دو بعدی جهت بررسی رابطه بین متغیرها از آزمون غیرپارامتریک خی دو استفاده شده است. توزیع فراوانی دو بعدی متغیرهای فرضیه فوق و نتایج آزمون خی دو در جداول زیر آمده است.

توزیع فراوانی دو بعدی رابطه بین مدگرایی و گرایش دانش آموزان دختر به استفاده از تلفن همراه

جمع	میزان استفاده از تلفن همراه				تعداد	بله	استفاده از تلفن همراه براساس مدگرایی
	بیش از دو ساعت	یک تا دو ساعت	یک ساعت	کمتر از یک ساعت			
۸۲	۲۵	۲۲	۱۷	۱۸	درصد		
%۱۰۰.۰	%۳۰.۵	%۲۶.۸	%۲۰.۷	%۲۲.۰			
۲۱۸	۶۱	۳۹	۳۱	۸۷	تعداد	خیر	
%۱۰۰.۰	%۲۸.۰	%۱۷.۹	%۱۴.۲	%۳۹.۹	درصد		
۳۰۰	۸۶	۶۱	۴۸	۱۰۵	تعداد	جمع	
%۱۰۰.۰	%۲۸.۷	%۲۰.۳	%۱۶.۰	%۳۵.۰	درصد		

نتایج آزمون خی دو جهت بررسی رابطه بین مدگرایی و گرایش دانش آموزان دختر به استفاده از تلفن همراه

مقدار	درجه آزادی	سطح معناداری	ضریب همبستگی کرامر
۹/۵۴۱	۳	۰/۰۲۳	۰/۱۷۸

میزان آماره خی دو برابر ۹/۵۴۱ و درجه آزادی آن برابر ۳ با سطح معناداری ۰/۰۲۳ است. چون میزان سطح معناداری از ۰.۰۵ کمتر است لذا فرضیه پنجم با ۹۵٪ اطمینان و ۵٪ خطا تأیید می شود. بنابراین بین مدگرایی و گرایش دانش آموزان دختر به استفاده از تلفن همراه رابطه معناداری وجود دارد. همچنین میزان ضریب همبستگی کرامر این دو متغیر برابر ۰/۱۷۸ است. این میزان ضریب همبستگی بیان کننده ارتباط ضعیف بین دو متغیر مدگرایی و گرایش دانش آموزان دختر به استفاده از تلفن همراه است. همچنین ضریب همبستگی دارای علامت مثبت بوده و بیان کننده این نکته است که با افزایش مدگرایی، گرایش دانش آموزان دختر به استفاده از تلفن همراه نیز افزایش می یابد. لذا فرضیه شماره ۵ تأیید می شود.

نتیجه گیری و پیشنهادات:

مهم ترین نتایج این تحقیق به قرار زیر است:

۱- ۳۴/۳ درصد از افراد موافقت زیادی با این نظر داشتند که تلفن همراه باعث ایجاد افت تحصیلی در بین دانش آموزان می شود و ۱۵/۳ درصد خلاف این نظر را داشتند. با این تفاسیر می توان گفت به اعتقاد پاسخگویان تلفن همراه موجب افت تحصیلی در بین دانش آموزان می شود.

۲- ۵۵ درصد افراد اعتقاد داشتند تلفن همراه باعث ایجاد احساس آزادی، استقلال و اعتماد به نفس بیشتری در آنها می شود.

۳- ۵۰/۷ درصد از پاسخگویان معتقد بودند تلفن همراه باعث کاهش برقراری ارتباط عاطفی آنها با خانواده هایشان شده است.

۴- ۴۸/۳ درصد از پاسخگویان یکی از علل اصلی گرایش نوجوانان و جوانان به استفاده از تلفن همراه را گذراندن اوقات فراغت و مبادله اطلاعاتی مانند اس ام اس و بلوتوث و ارتباط با دوستان دانسته اند و تنها ۳ درصد پاسخگویان خلاف این نظر را داشته اند. پس می توان نتیجه گرفت بیشتر افراد برای گذراندن اوقات فراغت و رد و بدل کردن اس ام اس و بلوتوث از تلفن همراه استفاده می کنند.

۵- ۵۱/۷ درصد که معادل ۱۵۵ نفر را تشکیل می دهند در هنگام خرید گوشی تلفن همراه به مارک و مدل گوشی و مد بودن آن مدل و مارک اهمیت "زیادی" می دادند و ۷۳ نفر معادل ۲۴/۳ درصد گزینه "خیلی زیاد" را انتخاب کرده اند. پس می توان گفت برای اکثریت پاسخ دهندگان مارک، مدل و مد بودن گوشی تلفن همراهشان اهمیت بسیار زیادی داشته است.

با توجه به مطالب ارائه شده می توان به این نکته اشاره کرد که پنج فرضیه مطرح در این پژوهش مورد تایید قرار گرفت. این امر بیانگر آن است که از دیدگاه دانش آموزان استفاده از تلفن همراه باعث افت تحصیلی در آنان می شود و نیز سبب کاهش برقراری ارتباط عاطفی با خانواده هایشان است که در طولانی مدت می تواند

اثرات مخرب روحی و فرهنگی ایجاد کند. همچنین از علل اصلی گرایش آنان به استفاده از تلفن همراه پیروی از مد و دریافت اطلاعات غیرمفید و غیراخلاقی است. آنها معتقدند داشتن این وسیله برای آنها باعث ایجاد نوعی احساس اعتماد به نفس، آزادی و استقلال بیشتر می شود. اما متأسفانه نوجوانان بیشتر از اینکه این وسیله را به عنوان وسیله ارتباطی در مواقع ضروری و کاربردی بدانند به جنبه های ظاهری آن وابستگی دارند. امید است که با برنامه ریزی و ایجاد طرح های مناسب، فرهنگ صحیح و آموزش درست استفاده از تلفن همراه هر چه زودتر در جامعه جا بیفتد. در این میان نهادهای فرهنگ ساز (مراکز آموزشی، رسانه های جمعی و آموزش و پرورش) در آموزش صحیح استفاده از این تکنولوژی نقش بسیار مهمی دارند. ولی متأسفانه تاکنون این نهادها بسیار ضعیف عمل کرده اند. لذا بعد از این برای ورود تکنولوژی های جدید می بایست برنامه ریزی شود و بستر مناسب فرهنگی فراهم آید تا زمانی که حجم عظیمی از تکنولوژی وارد کشور شد و در دسترس عموم افراد به خصوص جوانان و نوجوانان قرار گرفت، به درستی بتوانیم آن را مدیریت کنیم و جنبه های مثبت آن پررنگ تر از تبعات منفی اش در جامعه باشد.

پیشنهادات تحقیق

- ۱- برگزاری همایش هایی در زمینه نقش تلفن همراه برای دانش آموزان، در مدارس کشور با حضور دانش آموزان، اولیا، کادر مدارس و جامعه شناسان و روان شناسان می تواند نتایج و دستاورد های مطلوبی داشته باشد.
- ۲- مراکز و موسسات آموزشی نظیر مدارس ابتدایی و راهنمایی و دانشگاه ها می توانند با تخصیص بخشی از ساعات آموزشی به منظور استفاده بهینه و درست از ابزارهای فناوری اطلاعات نظیر اینترنت، کامپیوتر، تلفن همراه و سایر موارد مشابه، روش استفاده صحیح را از همان ابتدا در بین دانش آموزان و افراد جامعه آموزش دهند.
- ۳- صدا و سیما به عنوان یکی از عمومی ترین نهادهای اجتماعی که تمامی افراد

جامعه ساعاتی از شبانه روز خود را به آن اختصاص می دهند، می تواند در زمینه فرهنگ سازی و استفاده بهینه از تلفن همراه تاثیر گسترده ای در بین عموم مردم ایفا کند. این سازمان می تواند با تولید و ساخت تیزرهای تبلیغاتی و تولید محتوا روش استفاده صحیح از این وسیله ارتباطی را در بین افراد آموزش دهد.

۴- مخابرات و سایر اپراتورهای تلفن همراه با ارسال پیامک های آموزشی در زمینه استفاده بهینه از تلفن همراه می تواند خود گامی در جهت ارتقاء فرهنگ ارتباطی کاربران این وسیله ارتباطی بردارد.

۵- شهرداری استان های کشور با شعارهای آموزشی بر روی بنرهای تبلیغاتی، اتوبوس ها و سایر اماکن عمومی می تواند در زمینه استفاده بهینه از تلفن همراه و در جهت ارتقا فرهنگ کاربران ایرانی اقداماتی انجام دهد.

منابع

- بیات، میترا، (۱۳۸۱). تاثیر فناوری های ارتباطی جدید بر زندگی فرهنگی اجتماعی، فصلنامه فرهنگ عمومی، شماره ۳۲.
- حقیقت، یگانه، (۱۳۷۸). فروریختن دیوارهای حریم خصوصی در فضای مجازی، روزنامه اعتماد (۱۳۷۸/۱۰/۱۴)، شماره ۱۸۵۹.
- رحیمی، امین، (۱۳۷۸). آسیب شناسی پیامک و تاثیرات آن بر روابط اجتماعی افراد، نشریه آرمان روابط عمومی، (۱۳۷۸/۵/۲۸) شماره ۹۱۰.
- رضایی، آرش و مجید بوجار زاده، (۱۳۸۶). بلوتوث، فرهنگ استفاده، بایدها و نبایدها، روزنامه اسرار، (۱۳۸۶/۸/۲۹).
- عاملی، صبار، رنجبر رضانی، (۱۳۷۸). مطالعات تلفن همراه؛ زندگی در حال حرکت، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت).
- قاضی زاده، رضا، (۱۳۸۴). سیستم های مخابراتی سیار، مشهد: انتشارات استاد.
- کلاتری، عبدالحسین و حسین حسینی، رسانه های نوین و زندگی روزمره: تاثیرات تلفن همراه بر هویت و سبک زندگی جوانان، فصلنامه رسانه، سال ۱۹، شماره ۴.
- معتمدی، اسفندیار، (۱۳۷۶). مخابرات و ارتباطات دور برد و پایه گذاران آنها، شرکت مخابرات ایران اداره کل روابط عمومی، انتشارات مدرسه.

- **Mahmoud;Q;and LY(2005)**. Havana agents for comparison shopping and location a ware advertising in wireless mobile environments <http://www.hamshahri.research.ir>

سایت مطالعات و تحقیقات رسانه ای همشهری

- <http://www.research.com>